

УДК 371.134:614.84(07)

Ш 24

Ольга ШАПОВАЛ

**РІЗНОВИДИ ТРЕНІНГОВИХ ВПРАВ
У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

У статті на основі емпіричного аналізу наукових джерел схарактеризовано окремі різновиди тренінгових вправ у контексті підготовки майбутніх фахівців з пожежної безпеки до професійної діяльності: “Радість навчання”, “Інсайт-метод”, “Перетворення проблеми на самоціль”, “Стратегія”: “Особистий щоденник”, “Коротке спілкування”. Запропоновано такі етапи виконання тренінгових вправ: флеш-тест “Шлях до здійснення” → виконання тренінгових дій → аналіз успіху → пошук способів використання здобутих знань та пошук нових ідей.

Ключові слова: *технологія тренінгового навчання; професійна підготовка; майбутні фахівці з пожежної безпеки; різновиди тренінгових вправ.*

Постановка проблеми. Згідно із Концепцією наукового забезпечення діяльності Міністерства надзвичайних ситуацій України (Наказ МНС України від 02.08.2012 № 1081) [5] назріла необхідність розвитку та удосконалення системи наукового забезпечення нинішньої діяльності Державної служби надзвичайних ситуацій України. Насамперед це стосується наукового розроблення теоретико-практичних проблем професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах цивільного захисту, зокрема щодо впровадження інноваційних технологій навчання, дидактико-методичного супроводу цього процесу. Однією з таких визначена технологія тренінгового навчання як засіб формування професійної компетентності майбутніх фахівців з пожежної безпеки, одним з

компонентів якої є уміння проводити тренінгові заняття у професійній діяльності. З цією метою у Галузевому стандарті вищої освіти України, Освітньо-кваліфікаційній характеристиці [9] та Освітньо-професійній програмі [8] бакалавра галузі знань 1702 “Цивільна безпека” напряму підготовки 6.170203 “Пожежна безпека” кваліфікації 3439 – “Фахівець з протипожежної безпеки” для забезпечення необхідного рівня особистої фізичної підготовленості та психічного здоров’я заплановано використовувати відповідні види фізичних вправ та *психофізичний тренінг* для профілактики захворювань, зміцнення здоров’я та підвищення розумової і фізичної працездатності майбутніх фахівців з пожежної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом теоретичні аспекти технологій навчання схарактеризовані у наукових роботах П. Гусака, І. Осаченко, О. Пехоти, О. Пометун, В. Сабліна, С. Слакви та ін. Питання підготовки майбутніх фахівців з пожежної безпеки досліджували В. Бузько, О. Буєв, О. Бикова, І. Гуріненко, А. Капля, А. Козяр, А. Кришталь, С. Мукомел, К. Пасинчук, О. Самонова, А. Снісаренко та ін. Проблеми навчання за допомогою тренінгів аналізували С. Бойко, Л. Бондарева, К. Зайцева, В. Захаров, З. Мінда, С. Макшанов, І. Осадченко, Л. Пироженко, О. Пометун, Н. Самоукіної, Н. Терентьевої, М. Фіцула, М. Форверг, І. Хрящов та ін.

Водночас характеристика різновидів тренінгових вправ у контексті підготовки майбутніх фахівців з пожежної безпеки до професійної діяльності не стала предметом окремих досліджень.

Мета статті. На основі емпіричного аналізу наукових джерел схарактеризувати різновиди тренінгових вправ у контексті підготовки майбутніх фахівців з пожежної безпеки до професійної діяльності.

Тренінгові вправи – компонент навчального тренінгу як форми технології тренінгового навчання.

Так, Л. Бондарева поняття “навчальний тренінг” тлумачить “як вид навчальної гри, якому на загальній підставі притаманні всі науково обґрунтовані вище характеристики, які застосовуються, як правило, у системі більш поглибленої професійної підготовки і перепідготовки кадрів. Навчальний тренінг націлено на формування установок фахівців високого профілю. Їх побудова і постановка відбивають логіку практичної діяльності. За допомогою тренінгової підготовки в навчальному процесі ВНЗ проводяться пара-

лелі між імітаційними правилами гри і реальною дійсністю за допомогою рішення визначених задач і досягнення поставлених цілей, тому вони є не тільки ефективним засобом засвоєння і формування умінь, але й способом підготовки до майбутньої діяльності” [1, 114 – 115].

Важливою методичною особливістю навчального тренінгу Л. Бондарева називає можливість використання його не тільки як методу навчання (для вузькозмістової спрямованості), але й для комбінування активних методів навчання (при комплексно-змістовому підході) у процесі професійно-практичної підготовки майбутніх фахівців [1, 117 – 118].

Аналіз наукових джерел (О. Антонова [3], Л. Бондарева [1], І. Дичківська [2], О. Дубасенюк [3], К. Єршова [4], Л. Мільто [6], І. Осадченко [7], Є. Полат [10], Т. Семенюк [3] та ін.) та емпіричного матеріалу дозволив нам використовувати у підготовці майбутніх фахівців з пожежної безпеки до застосування технології тренінгового навчання у професійній діяльності такі тренінгові вправи:

– *“Радість навчання”*, яка проводиться за умови відсутності мотивації до навчання, самодисципліни щодо самоорганізації навчання. З цією метою курсантам/студентам пропонується аргументовано відповісти на запитання, чому я не відвідую заняття (нецікаво; немає мотиву; не готовий до заняття; не може прийти; проспав) та відрефлексувати;

– *“Інсайд-метод”* (навчити майбутнього фахівця шляхом спрощення складних задач інтуїтивно швидко знаходити оптимальні рішення у будь-якій ситуації);

– *“Перетворення проблеми на самоціль”*. Передмова: “Наші проблеми здаються нам дуже страшними тільки тому, що ми не хочемо (не вміємо) їх розуміти і знаходити оптимальні варіанти їх подолання. Наприклад, розглянемо коробку сірників і уявимо, що це і є наша проблема. Ми завжди дивимось на цей маленький паралелепіпед з найбільшої площини, тому нашу проблему вважаємо найбільшою. Однак якщо коробку повернути меншою площиною до обличчя, то площина (проблема) зменшується. Отже, величина проблеми залежить від того, з якого боку ми її розглядаємо”. Запис проблем та їх протилежностей з одночасним аналізом: “Я

не організований тому, що... Я навчаюсь недостатньо добре тому, що... Я успішно справляюсь з... Я маю успіхи в ...”;

– “*Стратегія*”: складання індивідуальних планів на рік (успішно завершити навчальний рік; вивчити іноземну мову; оволодіти практичними навиками водія; розв’язувати особисті питання самостійно тощо), на один місяць (піклуватись про своє здоров’я; скласти розпорядок дня; збалансовано харчуватися; раціонально використовувати кошти тощо), на тиждень (відвідування наукових гуртків, бібліотеки тощо) чи на один день. Тренінгові вправи здійснюються з метою надання можливості майбутнім фахівцям з пожежної безпеки розвивати самоорганізацію особистості, що спонукає до раціонального збалансованого використання робочого, навчального часу та часу відпочинку для досягнення успіхів у житті;

– “*Особистий щоденник*”, де щоденно можна рефлексувати свої досягнення у навчальній сфері, підбивати підсумки роботи: обговорення планів у контексті “викладач ↔ курсант/студент” з паралельною організацією здорової конкуренції в групі, що дасть змогу кожному курсанту/студенту як особистості визначитись, формує свідоме бажання навчатися;

– “*Коротке спілкування*” – короткі відповіді на типові запитання (Як пройшов твій навчальний день? Яка викладацька методика і чому сьогодні найбільше сподобалася (не сподобалася)? Що сьогодні дізнався вперше?).

Активне формування професійної компетентності майбутніх фахівців з пожежної безпеки відбувається на 3 – 4-х курсах навчання, при поглибленому вивченні професійно-орієнтованих дисциплін та на виїзних практичних заняттях, де відбувається знайомство з реальною професійною обстановкою. Пропонуємо такі етапи виконання тренінгових вправ: флеш-тест “Шлях до здійснення” → виконання тренінгових дій → аналіз успіху → пошук способів використання здобутих знань та пошук нових ідей (рис. 1).

Вивчаючи курс дисциплін за допомогою тренінгової технології, майбутній фахівець з пожежної безпеки надалі зможе стати коучем (*coaching* – навчання, тренування, інструмент особистісного й професійного розвитку) для молодих спеціалістів. Цей ліберальний метод тренінгового консультування відрізняється від

класичних тренінгів і консультування тим, що коуч не дає порад і жорстких рекомендацій, а шукає рішення разом зі стажистом [10].

Рис. 1. Структурні компоненти тренінгової вправи у підготовці майбутніх фахівців з пожежної безпеки до застосування технології тренінгового навчання у професійній діяльності.

На нашу думку, кожен з різновидів тренінгових вправ, що впроваджуються у підготовці майбутніх фахівців з пожежної безпеки до застосування технології тренінгового навчання у професійній діяльності сприяють формуванню умінь:

- позитивно міжособистісно взаємодіяти у групі;
- самостійно набувати нових знань стосовно майбутньої професії у сфері цивільного захисту;

- професійно виконувати різні види діяльності у стандартних і надзвичайних ситуаціях;
- критично і творчо мислити у процесі розв’язання професійних завдань;
- диференціювати причини та наслідки феномену “професійного вигорання”;
- аналізувати та миттєво приймати оптимальні рішення у непередбачуваних ситуаціях;
- обґрунтовувати особистісні судження;
- освоїти технологію подолання конфліктів шляхом посередництва, оволодіваючи базовими навичками профілактики та управління конфліктами у професійній діяльності;
- планувати організаційне навантаження;
- виділяти головну і другорядну роботу;
- системно знаходити причини проблем та розробляти шляхи їх подолання;
- мислити за принципом кінцевого результату.

Висновки. Таким чином, на основі емпіричного аналізу наукових джерел нами схарактеризовано окремі різновиди тренінгових вправ у контексті підготовки майбутніх фахівців із пожежної безпеки до професійної діяльності: “Радість навчання”, “Інсайт-метод” “Перетворення проблеми на самоціль”. “Стратегія”: “Особистий щоденник”, “Коротке спілкування”. Запропоновано такі етапи виконання тренінгових вправ: флеш-тест “Шлях до здійснення” → виконання тренінгових дій → аналіз успіху → пошук способів використання здобутих знань та пошук нових ідей.

Перспективи подальших досліджень. Подальшого дослідження потребує питання визначення критеріїв, показників та рівнів готовності майбутніх фахівців з пожежної безпеки до застосування технології тренінгового навчання у професійній діяльності.

Література

1. Бондарева Л.І. Навчальний тренінг як засіб професійної підготовки майбутніх менеджерів організацій в економічних університетах : дис. ... кан. пед. наук : 13.00.04 / Л.І. Бондарева. – К., 2007. – 250 с.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.

3. Дубасенюк О.А., Семенюк Т.В., Антонова О.С. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія / О.А. Дубасенюк, Т.В. Семенюк, О.С. Антонова. – Житомир : Житомирський держ. пед. ун-т, 2003. – 192 с.

4. Ершова Е.А. Интеграция теории и практики в обучении будущих учителей решению педагогических задач : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 – теория и методика профессионального образования. – СПб., 2002. – 167 с.

5. Концепція наукового забезпечення діяльності Міністерства надзвичайних ситуацій України (Наказ МНС України від 02.08.2012 № 1081) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovari.yandex.ru/dict/trud/article/ot1/ot1-0060.htm>.

6. Мільто Л.О. Методика розв'язання педагогічних задач : навч. посіб. – 2-ге вид., перероб і доп. – Х. : Ранок-НТ, 2004. – 152 с.

7. Осадченко І.І. Сутність поняття “педагогічна технологія” з точки зору сучасних методологічних підходів / І.І. Осадченко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / ред. кол. : Н.С. Побірченко (гол. ред.) та ін. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2010. – Вип. 33. – С. 94 – 99.

8. Освітньо-професійна програма бакалавра. Галузь знань 1702 “цивільна безпека”. Напрямок підготовки 6.170203 “пожежна безпека”. Кваліфікація 3439 – фахівець з протипожежної безпеки // Затверджено на засіданні вченої ради Академії пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля. – Протокол № 14 від 28 серпня 2010 р. – Умань, 2010. – 19 с.

9. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра. Галузь знань 1702 “цивільна безпека”. Напрямок підготовки 6.170203 “пожежна безпека”. Кваліфікація 3439 – фахівець з протипожежної безпеки // Затверджено на засіданні вченої ради Академії пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля. – Протокол № 14 від 28 серпня 2010 р. – Умань, 2010. – 18 с.

10. Полат Е.С. Реализация личностно ориентированного подхода и конструктивизма в системе обучения // Современные педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е.С. Полат, М.Ю. Буханкина. – 2-е изд., стер. – М. : Издательский центр “Академия”, 2008. – С. 104 – 296.

Шаповал Ольга. Разновидности тренинговых упражнений в контексте подготовки будущих специалистов по пожарной безопасности к профессиональной деятельности. В статье на основе эмпирического анализа научных источников охарактеризовано отдельные разновидности тренинговых упражнений в кон-

тексте подготовки будущих специалистов по пожарной безопасности к профессиональной деятельности: “Радость обучения”, “Инсайт-метод”, “Преобразование проблемы в самоцель”. “Стратегия”: “Личный дневник”, “Короткое общение”. Предложены следующие этапы выполнения тренинговых упражнений: флэш-тест “Путь к осуществлению” → выполнения тренинговых действий → анализ успеха → поиск способов использования полученных знаний и поиск новых идей.

Ключевые слова: технология тренингового обучения; профессиональная подготовка; будущие специалисты по пожарной безопасности; разновидности тренинговых упражнений.

Shapoval Olha. Variety of training exercises in the context of preparing future specialists in fire safety to the professional activity. On the basis of the empirical analysis of the scientific sources, we have characterized certain types of training exercises in the context of the preparation of future specialists in fire safety to the profession: “Joy of Learning”, “Insight Method” “Converting of the Problems into an End in Itself”. “Strategy”, “Personal Diary”, “Short Communication”. The following stages of training exercises such as a flash test “the way to implementation” → implementing training actions → analyzing the success → finding the ways to use acquired knowledge and new ideas have been proposed.

Key words: training technology, professional training, future specialists in fire safety, variety of training exercises.